

ศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีความว่างในปรัชญาเต๋า: การตีความทฤษฎีเชิงคุณค่า An Analytical Study of the Concept of Emptiness in Taoist Philosophy: An Interpretation from a Value-Oriented Perspective

¹ธนาธิป ฮาดเนาลี และ ²พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโก (ชูศรี)

¹Dhanardhip Hardnaulee and ²PhraJaturong Ajarasupho (Choo Sri)

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: dhanardhip.hard@mcu.ac.th

Received: July 18, 2025; **Revised:** December 12, 2025; **Accepted:** December 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติและบริบททางสังคมของเล่าจื๊อ 2) วิเคราะห์แนวคิดความว่างในปรัชญาเต๋า 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในปรัชญาเต๋ามิติคุณค่าเชิงความว่าง พื้นที่การวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 50 รูป/คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในคัมภีร์เต๋าต่อใจและตำราของจวงจื๊อควบคู่กับเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า “ความว่าง” ในลัทธิเต๋ามีใช้ความสูญเสียเปล่าไร้เนื้อหา แต่คือภาวะแห่งศักยภาพไร้ขอบเขต อันเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งและเป็นแก่นแท้ของ “เต๋า” ที่เชื่อมโยงกับหลัก “อู๋เว่ย” หรือการไม่กระทำที่ฝืนธรรมชาติ ซึ่งส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืน เรียบง่าย และยืดหยุ่น แนวคิดนี้มีคุณค่าในหลายมิติพบผลสะท้อนของการศึกษา ได้แก่ 1) มิติการปฏิบัติของสังคม เน้นการไม่แทรกแซงและการกลับคืนสู่ธรรมชาติ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล 2) มิติความเป็นมนุษย์ เปิดโอกาสให้แต่ละคนพัฒนาตนโดยไม่ยึดติดกรอบคิดตายตัว ยอมรับความแตกต่าง ส่งเสริมความเมตตาและความถ่อมตน 3) มิติจิตวิทยา สนับสนุนสุขภาพจิตที่มั่นคงด้วยการปล่อยวางและอยู่กับความจริงของธรรมชาติ ลดภาวะเครียดและความกังวล 4) มิติการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความเคารพต่อธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล และสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง 5) มิติการบริหารจัดการ ใช้หลัก “อู๋เว่ย” ในการบริหารที่ไม่บีบบังคับ แต่สร้างสภาพแวดล้อมให้บุคคลเติบโตตามศักยภาพ 6) มิติการเมือง เสนอแนวคิด “การปกครองโดยไม่ปกครอง” ให้ประชาชนมีบทบาทกำหนดชีวิตตนเอง รัฐทำหน้าที่สนับสนุนมากกว่าควบคุม แนวคิด “ความว่าง” ในปรัชญาเต๋ามีคุณค่าทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถประยุกต์ใช้กับจิตวิทยาเชิงบวก จริยศาสตร์ร่วมสมัย การพัฒนาสังคม และการสร้างภาวะผู้นำ เป็นการผานองค์ความรู้ตะวันออกอย่างลึกซึ้งเข้ากับโลกสมัยใหม่ อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ยั่งยืน และเปี่ยมด้วยปัญญา

คำสำคัญ: ความว่าง; ปรัชญาเต๋า; เต๋าเต๋อจิง; อู๋เว่ย

Abstract

This research aims to 1) study the history and social context of Laozi; 2) analyze the concept of "emptiness" in Taoist philosophy; and 3) interpret the value of this concept in terms of emptiness. The research area is Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The sample population is 50 students. This research is qualitative and involves interviews with experts on the Tao Te Ching and Zhuangzi's texts, along with relevant academic documents. The findings reveal that "Emptiness" in Daoism does not signify a void devoid of content, but rather an unbounded state of potential that serves as the origin of all things. It constitutes the essence of the "Dao" and is intrinsically connected to the principle of Wu Wei—non-action in accordance with nature—which promotes a harmonious, simple, and flexible way of life. This concept possesses values across multiple dimensions: (1) Social practice—emphasizing non-interference and a return to nature, fostering balance and reducing conflict in communal living; (2) Human nature—enabling individuals to develop free from rigid frameworks, embracing diversity, and cultivating compassion and humility; (3) Psychology—supporting mental stability through letting go, accepting the truth of nature, and alleviating stress and anxiety; (4) Sustainable development—encouraging respect for nature, balanced use of resources, and the sufficiency economy; (5) Management—applying Wu Wei to create a non-coercive environment that nurtures personal growth according to individual potential; and (6) Politics—proposing "governance through non-governance," wherein citizens determine their own lives while the state plays a supportive rather than controlling role. The Daoist notion of "Emptiness" holds both theoretical and practical significance. It can be applied to positive psychology, contemporary ethics, social development, and leadership cultivation. The research thus bridges profound Eastern philosophical wisdom with the modern world, guiding toward a peaceful, sustainable, and enlightened mode of coexistence.

Keywords: Emptiness; Daoist Philosophy; Dao De Jing; Wu Wei

บทนำ

ปรัชญาเต๋าของเล่าจื๊อเป็นมรรควิธีอันประเสริฐ (The great Path), (Phyllis Ghim-Lian Chew, (1991) ที่ยังคงดำรงอยู่ในโลกของขอบฟ้าแห่งปัญญาและยังคงเป็นแนวทางสำคัญต่อการค้นพบโลกทัศน์ใหม่ๆ รวมถึงการนำมาพิจารณาใคร่ครวญเพื่อการค้นหาความหมายของชีวิตทั้งของตนเองและของผู้อื่น สารสำคัญของปรัชญาเล่าจื๊อจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นจริงของโลกเป็นกระบวนการคิดทบทวน (Reflection) ความเป็นไปของชีวิตที่เผชิญกับเหตุการณ์โดยผ่านเรื่องเล่าจากคัมภีร์สำคัญ คือ เต๋า เต๋อ จิง (Tao Te Jing) (Yuhang and Yuguang, 2015) แม้ว่า กาลเวลาจะล่วงเลยไปมากเพียงใด คัมภีร์สำคัญเล่มนี้ ยังคงได้รับการศึกษา ตีความ และวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องและน่าจะดำรงความสำคัญเช่นนี้ไปอีกยาวนาน

แนวคิดเรื่องความว่างเปล่าเป็นแนวคิดสำคัญในปรัชญาเต๋าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำสอนของเล่าจื๊อ และจวงจื๊อซึ่งเน้นถึงธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงและแปรปรวนของความว่างเปล่าในการทำความเข้าใจโลกและการบรรลุถึงความกลมกลืนกับเต๋าซึ่งมีความแตกต่างจากความหมายที่มักพบในวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมองว่าความว่างเปล่าเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า แต่ความว่างเปล่าในปรัชญาเต๋ากลับถูกมองว่า เป็นพลังที่มีบทบาทในการสร้างความสมดุลเพราะเต๋ามักเห็นว่า ทุกความว่าง ย่อมมีความหมายและมีประโยชน์เสมออันมีความเป็นไปตาม

ธรรมชาติและความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของหลักการสำคัญในเต๋า เช่น การไม่กระทำ (無為; wu wei) (Goddard and Borel, 2007) และความเป็นไปตามธรรมชาติ (自然, ziran), (Wang, et al., 2020) ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของมนุษย์และการเข้าใจจักรวาล แม้ว่า แนวคิดเรื่องความว่างเปล่าจะมีความสำคัญ แต่การตีความ ความว่างเปล่าในปรัชญาเต๋า ยังคงเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนและมักถูกเข้าใจผิด การอภิปรายในวงวิชาการสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ยังมีความกระจัดกระจาย ขาดระบบและแบบแผนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการตีความบางประการมักสับสนกับแนวคิดความว่างเปล่าในพุทธปรัชญา (空, śūnyatā), (Shizuteru, et al., 2024) หรือถูกเข้าใจผิดว่า เป็นแนวคิดของการปฏิเสธความมีอยู่ (None-existences), (Tsu, 2017) ปัญหาความสับสนเหล่านี้ เกิดจากการขาดความชัดเจนในการแยกแยะความว่างเปล่าในเต๋า ซึ่งเน้นถึงศักยภาพที่อยู่ในสิ่งที่ไม่มีกับแนวคิดในทฤษฎีของปรัชญาอื่นๆที่อาจเน้นการปฏิเสธหรือการสาบสูญของความมีอยู่ (ขาดสูญ/อุจเฉททิฏฐิ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(ไทย); 17/179-180/96)

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องความว่างเปล่า ยังมีผลกระทบเชิงลึกต่อการเข้าใจในแง่มุมที่กว้างขึ้นของปรัชญาเต๋ารวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การขยายตัวของปรัชญาเต๋าในกระบวนการของโลกและกรอบจริยธรรมที่เกิดจากแนวคิดเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้แนวคิดความว่างเปล่าในสังคมร่วมสมัย เช่น ในด้านจริยธรรมสิ่งแวดล้อม ภาวะผู้นำและการพัฒนาตนเอง ยังไม่ได้รับการศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอ ทำให้เกิดช่องว่างในการทำ ความเข้าใจทั้งในเชิงวิชาการและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้นพบช่องว่างเหล่านี้ด้วยการวิเคราะห์อย่างครอบคลุมถึงแนวคิดเรื่องความว่างเปล่าในปรัชญาเต๋า โดยมุ่งเน้นที่พื้นฐานทางปรัชญา ผลกระทบต่อจริยธรรมและอภิปรัชญา รวมถึงความเกี่ยวข้องกับบริบทสมัยใหม่ ผ่านการพิจารณาจากคัมภีร์เต๋า เช่น เต๋าเต๋อจิง และผลงานของจวงจื่อ งานวิจัยนี้จะช่วยให้เกิดความชัดเจนในแง่ของการตีความแนวคิดความว่างเปล่า แก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและเน้นถึงศักยภาพของแนวคิดนี้ในการให้ความเข้าใจเชิงลึกจากมุมมองใหม่ๆ ทั้งในความรู้ดั้งเดิมและความท้าทายขององค์ความรู้ใหม่ในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น ความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและความแม่นยำมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความว่างเปล่าในปรัชญาเต๋า ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญไม่เพียงแต่ในการศึกษาปรัชญาเต๋าท่านั้น แต่ยังรวมถึงปรัชญาพุทธพหุวัฒนธรรม การศึกษาศาสนาเชิงเปรียบเทียบและการประยุกต์ใช้ปรัชญาตะวันออกในบริบทสมัยใหม่โดยปราศจากความเข้าใจที่ถูกต้องต่อแนวคิดเรื่องความว่างเปล่า ปรัชญาเต๋าอาจยังคงถูกตีความผิดหรือไม่ได้รับความสนใจอย่างเพียงพอในวงสนทนาปรัชญาโลก การศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของเล่าจื๊อผ่านคัมภีร์เต๋า สามารถตีความได้หลายมิติ ทั้งในเชิงการศึกษาสมัยใหม่และมุมมองร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น ประเด็นเรื่องการปกครองโดยไม่ปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง ซึ่งได้รับการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในหลากหลายสาขาวิชาโดยผ่านการใช้ระเบียบวิธีการตีความแบบกระบวนการเชิงอรรถาธิบาย (Hermeneutical Circle), (Jean, 2015) ผสมผสานกับทัศนะของฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer), (Vila-Chä, 2000) ผลการวิจัยพบว่า การปกครองโดยไม่ปกครอง คือการปกครองที่สอดคล้องกับ

วิถีธรรมชาติปราศจากการสร้างวาทกรรมใดๆอันจะครอบงำความคิดของประชาชนสามารถเอื้ออำนวยให้แต่ละสรรพสิ่งได้ดำเนินไปตามวิถีของตน

ดังนั้น ลัทธิเต๋าจึงมุ่งให้ผู้ปกครองดำเนินตามหลักการ 2 ประการ คือ ศาสตร์แห่งการปกครอง ได้แก่ การให้ผู้ปกครองเรียนรู้วิถีในการปกครองจากธรรมชาติและศิลปะแห่งการปกครอง คือ การที่ผู้ปกครองรู้จักใช้อำนาจในแบบที่ไม่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมา ดังนั้น ภายใต้การปกครองโดยไม่ปกครอง ประชาชนจะสามารถดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ และมีอิสระจากการครอบงำทางวาทกรรมใดๆของผู้ปกครอง นอกจากนี้ อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงอยู่ที่ประชาชน และประชาชนสามารถดึงเอาอำนาจของตนกลับมาได้ด้วยเนื่องจากประชาชนไม่ได้มอบอำนาจให้กับผู้ปกครองอย่างเด็ดขาด สอดคล้องกับโคลกของคัมภีร์ เต๋า เต๋อ จิง ในบทที่ 17 ความว่า "ผู้ปกครองที่ดีที่สุด คือผู้ที่ประชาชนแทบไม่รู้ถึงการมีอยู่ของพวกเขา ถัดมาคือผู้ปกครองที่ประชาชนรักและยกย่อง ถัดมาคือผู้ปกครองที่ประชาชนกลัว และแย่มากที่สุดคือผู้ปกครองที่ประชาชนถูกเหยียดหยาม เมื่อการงานของผู้ปกครองที่ดีที่สุดเสร็จสิ้น ประชาชนทั้งหมดจะกล่าวว่า 'เราทำได้ด้วยตัวเอง' (สตีเฟน มิทเชลล์, 2066)

การศึกษาปรัชญาเต๋าจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเต๋า อุ๋เหว่ย หยิน-หยาง ความว่าง เต๋าเต็ก ความเป็นธรรมชาติ และสัญลักษณ์ในปรัชญาเหล่านี้ เพื่อให้เข้าใจหลักการที่สมบูรณ์และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องเต๋านี้ได้ถูกพัฒนาเป็นสำนักปรัชญาเต๋าโดยชี้ให้เห็นว่า "ที่สำนักเต๋าแบ่งมโนทัศน์ความเป็นเต๋าเป็น 3 ลักษณะคือ (1) เต๋าในฐานะเป็นวิถีมโนทัศน์หรือสังคม (2) เทียนเต๋าหรือวิถีธรรมชาติ (3) เต๋าอันยิ่งใหญ่ (Great Tao) หรือสรรพสิ่งที่กำเนิดขึ้นและดำเนินไปในจักรวาลทั้งหมด" (ณรงค์วรรษ บุญมา, 2561) อย่างไรก็ตาม เล่าจื๊อมองเห็นคุณค่าความสำคัญของสิ่งทั้งหลายรวมทั้งโลกและชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) การมีอยู่ของสิ่งที่เป็นตัวตนหรือไม่ใช่ตัวตนก็เป็นสิ่งที่มาจากรากฐานเดียวกัน ดังเราจะพบประเด็นสำคัญในคัมภีร์เต๋า (Tao) ที่ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับคนเป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Inter-relation) อย่างน่าสนใจ จากประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นได้ว่าเล่าจื๊อมองโลกกับชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Dual relationship) การมีชีวิตที่เข้าใจโลกหรือเข้าใจในธรรมชาติก็อาจทำให้ชีวิตเป็นไปได้อย่างดีด้วย ปรัชญาเต๋าของเล่าจื๊อเป็นปรัชญาที่มีนัยสำคัญอย่างสูงยิ่งต่อแวดวงการศึกษา ศาสนาปรัชญาและวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งซึ่งเราสามารถพิจารณาเห็นได้ในแง่มุมด้านอภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) จริยศาสตร์ (Ethics) ปรัชญาการเมือง การปกครอง (Political Science) และปรัชญาชีวิต (Philosophy of Life) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่อง การวิเคราะห์ความว่างในปรัชญาของเล่าจื๊อว่าด้วยมุมมองเชิงคุณค่าอันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปรัชญาเต๋า และยังสามารถมองเห็นนัยสำคัญในหลายมิติได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทสังคมของเล่าจื๊อ
2. เพื่อศึกษาความว่างในปรัชญาปรัชญาเต๋า
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในปรัชญาเต๋า: การวิเคราะห์คุณค่าเชิงความว่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในปรัชญาเต๋า: การตีความทัศนคติเชิงคุณค่า ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับหนังสือรับรองจริยธรรมจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เลขที่ ว.874/2567 วันที่ 24 ธันวาคม 2567 มีหลักการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ด้วยวิธีการสืบค้นจากเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเนื้อหาจาก หนังสือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง และหนังสือทางวิชาการ ตำราทางปรัชญา รายงานการวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารบทความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเชื่อในปรัชญาเล่าจื๊อ

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร/พื้นที่วิจัย (1) ตัวแทนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญปรัชญาเต๋า จำนวน 10 รูป/คน (2) กลุ่มตัวแทนผู้บริหาร คณาจารย์ จำนวน 10 รูป/คน คัดเลือกแบบไม่เจาะจง และแบบสโนบอล (Snowball) ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถให้ข้อมูลสำคัญได้ (2) พื้นที่การวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้การวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญปรัชญาเต๋า ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในปรัชญาเต๋า: การตีความทัศนคติเชิงคุณค่าใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดในมุมมองทัศนคติความเชื่อในปรัชญาเต๋า

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย คือ 1) เก็บข้อมูลเชิงเอกสารเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น จากอินเทอร์เน็ต จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น 2) เก็บข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และกระบวนการสนทนากลุ่มแล้วนำมาทำการวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในปรัชญาเต๋า: การตีความทัศนคติเชิงคุณค่า เพื่อค้นหาตัวชี้วัดในคุณค่าในปรัชญาเต๋า: การวิเคราะห์คุณค่าเชิงความเชื่อ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคเนื้อหา มุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้ 1. ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ มีวิธีการตรวจสอบคือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล 2. ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ 3. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 6 สรุปกระบวนการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีความว่างในปรัชญาเต๋า: การตีความทฤษฎีเชิงคุณค่า” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 รูป/คน และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์เชิงลึก ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ทำให้ได้ข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 50 รูป/คน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักปรัชญาชาวจีนที่มีชื่อเสียงที่สุดท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์อารยธรรมโลก และได้รับการยกย่องให้เป็นศาสดาผู้ก่อตั้งปรัชญาเต๋า ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเส้นทางทางปรัชญาหลักที่หล่อหลอมอารยธรรมจีน ควบคู่ไปกับพุทธศาสนาและขงจื๊อ การศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทสังคมของเล่าจื๊อจึงเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจปรัชญาเต๋าและอิทธิพลที่มีต่อความคิดและวัฒนธรรมจีนตลอดกาลเวลาโดยเริ่มจากยุคสมัยและบริบททางประวัติศาสตร์กล่าวคือ 1) ยุคสันตสารถ (ชุนชิว) ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงเล่าจื๊อมีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล ซึ่งตรงกับยุคสันตสารถ หรือ ยุคชุนชิว (春秋, Chūnqiū, Spring and Autumn period) ประมาณ 770-453 ปีก่อนคริสตกาล ยุคนี้เป็นช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์จีนที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งทางการเมือง สังคม และความคิดยุคชุนชิวเป็นส่วนหนึ่งของราชวงศ์โจว (Zhou Dynasty) ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์จีน แต่ในช่วงนี้อำนาจกลางของราชวงศ์โจวเริ่มอ่อนแอลง ทำให้เกิดสถานะแคว้นต่าง ๆ ขึ้นมาแก่งแย่งอำนาจและแข่งขันกันเพื่อความเป็นใหญ่ 2) สภาพสังคมและการเมืองในยุคสังคมจีนในยุคชุนชิวเป็นสังคมศักดินาที่มีการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน มีระบบเจ้าขุนมูลนายที่ซับซ้อน การเมืองมีลักษณะเป็นระบบกึ่งแบ่งแยกดินแดน (feudalism) โดยมีแคว้นต่าง ๆ ที่มีอิสรภาพในการปกครองตนเองแต่ยังคงแสดงความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิโจวในเชิงพิธีการความไม่มั่นคงทางการเมืองนี้สร้างความวิตกกังวลให้กับประชาชนทั่วไป ระบบค่านิยมดั้งเดิมเริ่มถูกตั้งคำถาม นักคิดและนักปราชญ์หลายคนเริ่มหาหนทางออกจากสภาวะวุ่นวายนี้ ทำให้เกิดการแข่งขันทางความคิดหรือที่เรียกว่า "สงครามปรัชญา" 3) ยุคทองของปรัชญาจีน ยุคชุนชิวจึงกลายเป็นยุคแห่งนักคิดที่งอกงามในความปั่นป่วน เพราะสภาวะความไม่แน่นอนทางการเมืองกลับกลายเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์สำหรับการเติบโตของความคิดและปรัชญาใหม่ ๆ ที่พยายามตอบคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครอง จริยธรรม และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า สรรพสิ่งทั้งหมดจึงรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยความแตกต่างของสรรพสิ่งในจักรวาลมิใช่สิ่งที่ขัดแย้งกันแต่คือการแสดงออกของความหลากหลายภายใต้การดำเนินไปของเต๋า การแยกแยะสรรพสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงการมองตามกรอบคิดของมนุษย์เท่านั้น แท้จริงแล้วจักรวาลอันเป็นหนึ่ง

เดียนี่ คือเต๋าที่ดำเนินไปอย่างลื่นไหล ไม่มีจุดยึดเหนี่ยวและเปิดโอกาสให้ทุกสิ่งมีเสรีในการดำรงอยู่ตามธรรมชาติของตนการเข้าใจในบริบทดังกล่าวนี้ทำให้ปรัชญาเต๋ามีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ต้องการความเข้าใจในความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกาภิวัตน์ ความเข้าใจในเต๋านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ แต่ยังช่วยส่งเสริมให้เรายอมรับในความเป็นเอกภาพและการเคลื่อนไหวที่ไม่มีที่สิ้นสุดของสรรพสิ่งในชีวิต หลักปรัชญาเต๋านั้นมีการนิยามความหมายอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเรื่องคำว่า “เต๋า” ซึ่งเป็นหัวข้อที่ถูกโต้เถียงและวิเคราะห์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เนื่องจากความหมายที่ลึกซึ้งและคลุมเครือของคำนี้ จนกระทั่ง แม้แต่เล่าจื๊อเองก็ได้กล่าวไว้ตั้งแต่เริ่มว่า “เต๋อันสูงสุดนั้นไร้ชื่อ...เมื่ออารยธรรมของมนุษย์เกิดขึ้น ชื่อสำหรับใช้เรียกสิ่งต่างๆ ก็เกิดขึ้นด้วย แนวคิดทฤษฎีความว่างเปล่า (Theories of Emptiness) พบว่า “สุญญะ,” “ความไร้,” “การไม่ดำรงอยู่,” “การไม่มีอยู่จริง,” “ความว่าง,” “ความว่างเปล่า,” และ “การไม่มีอยู่” ล้วนสื่อถึงความหมายร่วมกันในมิติของ “ความไม่มี” ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความว่างและความเป็นจริงเชิงควอนตัมของวิทยาศาสตร์ ผู้ศึกษาพึงตระหนักว่าความว่างเป็นสถานะหนึ่งซึ่งอาจมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละสำนัก พึงสังเกตว่า ถึงแม้คำเหล่านี้จะสะท้อนถึง “ความไม่มี” “ความว่าง” หรือ “ความว่างเปล่า” แต่ก็สามารถขยายความได้อย่างไร้ขีดจำกัดทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงเวลา ซึ่งเปิดโอกาสให้ปราชญ์เชื่อมโยงช่องว่างระหว่างศูนัยและอนันต์ เช่น “ความว่างเปล่าอนันต์” ในปรัชญาเวทานตะ นักเอกภวนิยมมองว่า “ท้องฟ้า” (Ākāśa) เปรียบเสมือนพรหมัน ซึ่งเป็นความเป็นจริงสูงสุดและในภาษาสันสกฤต ระบบตัวเลขในรูปแบบคำ (bhūtasankhyā) ยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดนี้อย่างชัดเจนอีกด้วย โดยคำที่ใช้แทนศูนัย เช่น “อนันตะ” (ความไม่มีที่สิ้นสุด) “kha” (ท้องฟ้า) และ “gagana” (ท้องฟ้า) แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างสุญญะและอนันต์ ส่วน “ความว่าง” ความหมายโดยทั่วไปนั้น หมายถึง สถานะที่ไม่สามารถจับต้องได้ ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยนัยน์ตาเปล่า มนุษย์ทั่วไปจึงมักเข้าใจเองว่า ความว่าง ก็คือความไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดปรากฏอยู่ แม้ว่า จะมีแนวคิดเกี่ยวกับความว่างเปล่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบความว่างปรัชญาเต๋าและพุทธปรัชญาในทรรศนะความว่างในพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธความมีอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ 1) ทรรศนะที่ว่า “สิ่งทั้งปวงมีอยู่” (โลกมีอยู่จริง) 2) ทรรศนะที่ว่า “สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่” (โลกไม่มีอยู่จริง) ผู้ทรงคุณวุฒิ (สมภาร พรหมทา) ไว้ในพุทธปรัชญาเถรวาท ว่า ตามทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เห็นว่า โลกไม่ใช่เนื้อสาร ไม่ใช่สมโนภาพของจิต แต่โลกคือความว่างเปล่า เพราะความว่างเปล่ามีสถานะเชื่อมระหว่างสิ่งสองสิ่ง เช่น อยู่ระหว่างความมีและความไม่มี ดังนั้น เราไม่อาจยืนยันได้ว่า โลกนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ แต่ด้วยสถานะการณ์ของสิ่งสองสิ่งเชื่อมกันนั้น เราก็อาจสรุปได้ว่า โลกคือความว่างเปล่าระหว่างความมีและความไม่มีอีกประการหนึ่ง โลกนั้นประกอบขึ้นจากสสารมูลฐานซึ่งแยกย่อยลงไปเป็นอนุภาคมูลฐานมีการเกิดและการดับต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุด ผู้นิพนธ์กล่าวว่า ภายในกระแสแห่งการเกิดและการดับนั้น ย่อมไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “ตัวตนถาวร” ในขณะที่ปรัชญาเต๋าวินิจฉัยประเด็นความว่างว่า เต๋านั้นมีคุณสมบัติเป็นแหล่งกำเนิดที่ไม่มีที่สิ้นสุด ไร้รูปร่าง ไม่สามารถระบุได้ว่า เต๋าคืออะไร แต่เต๋านั้นก็มีอยู่ ความว่างของเต๋าคือแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่งและกลับคืนไปสู่ความเป็นดั้งเดิมของมัน ปรัชญาเต๋าวินิจฉัยถึงแก่นแท้ของความว่างในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง ของ

เล่าจื๊อว่า เต๋าไม่สามารถเข้าใจหรือระบุได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อเราพิจารณาให้ถี่ถ้วนเกี่ยวกับความว่างในทฤษฎีของเต๋า ก็จะพบว่า ลักษณะความว่างของเต๋านั้น หมายถึง สภาวะกึ่งกลางระหว่างสิ่งสองสิ่งจึงทำให้เกิดสรรพสิ่งและเป็นประโยชน์อย่างสูงยิ่ง คัมภีร์เต๋าเตือนใจอ้างไว้ว่า “วิธีการบรรลุถึงความว่างเปล่าสูงสุดก็คือการรักษาความนิ่งอย่างสมบูรณ์ ส่วนความว่างในพุทธปรัชญานั้น สำนักปรัชญาทั้งสองแห่งมีความเห็นที่สอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือเชื่อว่า ความว่างปรากฏมีอยู่กึ่งกลางระหว่างความมีและความไม่มี อย่างไรก็ตาม ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้วิจัยไม่ได้นิยามหรือพาดพิงถึงความว่างในความหมายของนิพพานตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่อย่างใด จะทำก็เพียงแต่ กล่าวถึงในแง่มุมมองปรัชญาเท่านั้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ทฤษฎีความว่างในปรัชญาเต๋า: การตีความทฤษฎีเชิงคุณค่า พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความว่างกับแนวคิดหลักในปรัชญาเต๋าความเชื่อมโยงหลักคือความว่าง (Wu/無) ↔ เต๋า (Tao) มีความว่างเป็นลักษณะพื้นฐานของเต๋า ไม่มีรูปร่าง ไม่มีสี ไม่มีกลิ่นมีความว่างที่เต็มเปี่ยม มีความว่าง มีช่องทางที่เต๋าแสดงออกมาคือ ความว่าง ↔ หยิน-หยาง (Yin-Yang) ส่วนความว่างเป็นพื้นที่กลางที่หยิน-หยางเปลี่ยนแปลงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปรากฏช่วงเปลี่ยนผ่านจากหยินไปสู่หยางคือความว่าง ความสมดุลเกิดจากความว่างที่ไม่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ความว่าง ↔ วูเว่ย (Wu Wei/無為) คือ การกระทำโดยไม่บังคับคือการปล่อยความว่างให้ทำงานไม่แทรกแซงด้วยการสร้างพื้นที่ว่างให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปเองความเฉื่อยชาของการกระทำความว่างที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระมหาธีระยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องเต๋า: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า “เต๋า” ถูกตีความจากมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาทว่าเป็น ปัจจัยเหตุที่เป็นปรมาตม์ เต๋าเปรียบได้กับอวิชชาในปัจจุสมุปบาท ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการปรุงแต่งทั้งปวง และอยู่ภายใต้ไตรลักษณ์จึงไม่ใช่สภาวะคงที่ หากแต่เป็นธรรมชาติที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงในลักษณะวงจร จุดเด่นของงานศึกษานี้ ได้แก่ เชื่อมโยงเต๋ากับกฎธรรมชาตินิยาม 5 ของพุทธปรัชญา วิเคราะห์การเกิดและความสัมพันธ์ของจิต-กาย ผ่านทฤษฎีหยิน-หยาง ยกกรณีศึกษาทางจริยศาสตร์ เช่น ภาวะขัดแย้งเชิงศีลธรรม (Moral Dilemma) จากการทำแท้งเพื่อแสดงให้เห็นว่า เต๋ามีผลต่อการตัดสินใจเชิงคุณธรรม เต๋าจึงไม่ใช่เพียงแนวคิดจินตโบราณ แต่สามารถตีความให้เป็นแนวคิด “อภิปรัชญาเชิงสหวิทยาการ” ได้ จากแง่มุมนี้ เต๋านิยามว่า “ความว่าง” จึงมิใช่ความไร้สาระ แต่เป็นรากฐานของเหตุปัจจัยและพลังศักยภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับหลักพุทธปรัชญาอย่างลึกซึ้ง (พระมหาธีระยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์), 2564) และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของเทวฤทธิ์ ศรีไชยพล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสุขของปรัชญาลัทธิเต๋า พบว่า ลัทธิเต๋าก่อเกิดจากแนวคิดของเล่าจื๊อโดยถือว่า เต๋าเป็นเอกภาพซึ่งดำรงพลังตรงข้ามคือหยินและหยาง แนวคิดทางจริยศาสตร์มุ่งเน้นการปฏิบัติของแต่ละบุคคลเพื่อความสุขแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ขณะเดียวกัน แนวคิดทางอภิปรัชญามองว่า เต๋าเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งและเป็นที่สุดที่ทุกสิ่งจะกลับคืนไป หลักการทางสังคมของเล่าจื๊อ

เน้นการปกครองแบบเสรีนิยมควบคู่ธรรมชาตินิยม โดยให้ประชาชนมีเสรีภาพสอดคล้องกับธรรมชาติอันเป็นหนทางสู่ความสุขและความหลุดพ้นที่แท้จริง (เทวฤทธิ์ ศรีไชยพล, 2563)

2. ทรรศนะความว่างในปรัชญาปรัชญาเต๋า: การวิเคราะห์เชิงคุณค่า พบว่า สรรพสิ่งทั้งหมดจึงรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยความแตกต่างของสรรพสิ่งในจักรวาลมิใช่สิ่งที่ขัดแย้งกันแต่คือการแสดงออกของความหลากหลายภายใต้การดำเนินไปของเต๋า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การแยกแยะสรรพสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงการมองตามกรอบคิดของมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปรัชญาเต๋ามีความร่วมสมัยและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ต้องการความเข้าใจในความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของเด่นพงษ์ แสนคำและหอมหวล บัวระภา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปรัชญาการเมืองเรื่องอนาธิปไตยในปรัชญาเต๋า: การศึกษาปริทัศน์ขอบเขตงานวิจัยในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พบว่า ในช่วง พ.ศ. 2522-2566 ได้ถกเถียงกันอย่างเข้มข้นถึงลักษณะ “อนาธิปไตย” ในปรัชญาเต๋า โดยเฉพาะแนวคิด “หวู่เว่ย” ที่เป็นการกระทำโดยไม่ฝืนธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงความว่างเชิงคุณค่า โดยประเด็นหลักจากการศึกษามีข้อสรุปว่างานส่วนใหญ่ใช้ กรอบวิธีคิดทางตะวันตก เพื่อเทียบเคียงกับแนวคิดเต๋า เช่น เสรีนิยม อนาธิปไตยแบบสหการนิยม และอนาธิปไตยแบบชุมชนนิยม ร้อยละ 50 ของงานวิจัยสรุปว่า เต๋ามีลักษณะเป็น “อนาธิปไตยอ่อน” ซึ่งหมายถึงการปฏิเสธอำนาจรวมศูนย์ และยึดมั่นความเรียบง่าย การกระทำโดยไม่แทรกแซง อีกครึ่งหนึ่งมองว่า เต๋าไม่ใช่อนาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะยังมีการยอมรับในผู้ปกครองและโครงสร้างรัฐ แต่เน้นความเรียบง่ายและการลดอัตตา มากกว่าอุดมการณ์การเมือง การวิเคราะห์ใช้แนวทางปรัชญาวิเคราะห์โดยเน้นการเทียบเคียงมโนทัศน์ (Conceptual Mapping) เช่น มโนทัศน์ “ธรรมชาติของมนุษย์” “อำนาจ” “ปัจเจก” และ “คุณค่าแห่งความกลมกลืน” โดยสรุปกล่าวคือ การศึกษาเชิงปริทัศน์นี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะการวางภูมิทัศน์ของการตีความ “เต๋า” จากมุมมองร่วมสมัย โดยเฉพาะการชี้ว่าแนวคิด “ความว่าง” มิใช่ความว่างเปล่าไร้แก่นสาร หากแต่เป็นสภาวะเปิดรับต่อการกลมกลืน การไม่ยึดติดและการอยู่ร่วมอย่างมีคุณธรรม แนวคิดนี้สามารถเสริมกรอบวิธีวิทยาในการตีความ ความว่างเป็นสภาวะเชิงคุณค่า โดยเชื่อมโยงว่า ความว่างคือการ “ไม่แทรกแซง” เหมือนรัฐที่ปกครองโดยหวู่เว่ย ความว่างเป็นพื้นที่ที่ไม่เติมเต็มด้วยอัตตา แต่เปิดให้สรรพสิ่งดำรงอยู่ตามธรรมชาติ ความว่างคือช่องว่างแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การไม่มี แต่เป็นการยอมให้สิ่งใหม่เข้ามา (เด่นพงษ์ แสนคำและหอมหวล บัวระภา, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของสุคนธิการ์ จินะเป้งกาศและวิโรจน์ อินทนนท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในปรัชญาเต๋า พบว่า ปรัชญาเต๋ามองมนุษย์ว่า เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง มิใช่สูงส่งกว่าสิ่งอื่น แต่มีศักยภาพทางปัญญาและจิตเสรีในการพัฒนาตนเอง มนุษย์ควรใช้ปัญญาคบคู่จิตวิญญูณเพื่อเข้าถึงความจริงที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบท เน้นการตัดสินใจและการกระทำด้วยวิจารณญาณ อันเป็นคุณค่าทางจริยธรรมตามแนวมนุษยนิยม จุดหมายสูงสุดคือการปลดปล่อยและพัฒนาจิตวิญญูณสู่ความรู้ที่แท้จริง เพื่อเสรีภาพและความสมบูรณ์แห่งมนุษย์ (สุคนธิการ์ จินะเป้งกาศ, วิโรจน์ อินทนนท์, 2563)

3. การวิเคราะห์ทฤษฎีความว่างในปรัชญาปรัชญาเต๋า: การวิเคราะห์เชิงคุณค่า พบว่า การเปรียบเทียบความว่างปรัชญาเต๋าและพุทธปรัชญาในทฤษฎีความว่างในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธความมีอยู่ กล่าวคือ ทฤษฎีที่ว่าสิ่งทั้งปวงมีอยู่ โลกมีอยู่จริง กับทฤษฎีที่ว่าสิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ โลกไม่มีอยู่จริง ตามทฤษฎีพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เห็นว่า โลกไม่ใช่เนื้อสาร ไม่ใช่สมโนภาพของจิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปรัชญาเต๋ามองโลกคือความว่างเปล่า เพราะการมีความว่างเปล่าจึงมีสภาวะเชื่อมระหว่างสิ่งสองสิ่งคืออยู่ระหว่างความมีและความไม่มี สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของณรงค์วรราช บุญมา ได้กล่าวถึงความว่างในปรัชญาปรัชญาเต๋าดำเนินการวิเคราะห์เชิงคุณค่าว่า ธรรมชาตินิยมของปรัชญาเต๋า: ข้อโต้แย้งโดยการนำแนวคิดธรรมชาตินิยมมาใช้กับมนุษย์ชี้ให้เห็นว่า 1) แนวคิดหลักของปรัชญาเต๋า อันเป็นหัวใจสำคัญคือการมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับธรรมชาติโดยเชื่อว่า “ธรรมชาติคือสิ่งจริงแท้” ซึ่งเรียกว่า เต๋า เต๋าคือธรรมชาติธรรมชาติคือเต๋า การเข้าถึงธรรมชาตก็คือการเข้าถึงเต๋า ธรรมชาติหรือเต๋าคือสัจจะ หากต้องการโลกให้เข้าถึงสัจจะ ก็ไม่ต้องสร้าง ไม่ต้องพัฒนา ไม่ต้องปรุงแต่งอะไร การไม่ทำอะไรก็คือการกระทำที่จะทำให้โลกเข้าถึงสิ่งจริงแท้คือสัจจะหรือเต๋า 2) การนำแนวคิดธรรมชาติ นิยมของปรัชญาเต๋ามาใช้กับธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย อันเนื่องมาจาก แนวคิดธรรมชาตินิยมของปรัชญาเต๋ามีความสุดโต่งอยู่ในตัวกล่าวคือปฏิเสธ การสร้าง การพัฒนาเชิงวัตถุทุกรูปแบบ ตลอดจนการฝึกอบรมศึกษาพัฒนาสติปัญญาในรูปแบบของการเรียนรู้ ปฏิเสธการกระทำทุกรูปแบบ การกระทำที่แท้จริง คือการไม่กระทำการสิ่งใดๆ เพียงแต่เข้าถึงธรรมชาติกลับคืนสู่ธรรมชาติทุกอย่าง ก็จะไม่มีปัญหา ซึ่งหลักปรัชญาดังกล่าวนำมาใช้กับมนุษย์ทุกคนไม่ได้หรืออาจจะทุกคนเลยก็ได้ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา มนุษย์ต้องได้รับการศึกษา ฝึกฝนอบรมและพัฒนาจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ขึ้นมาได้และเข้าถึงสัจธรรมในที่สุด (ณรงค์วรราช บุญมา, 2561) และสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของนิรันดร์ แสงพลสิทธิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่องวิเคราะห์แนวคิดเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ผ่านมุมมองทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องธรรมชาติในปรัชญาและศาสนาอยู่บนข้อถกเถียงเกี่ยวกับความมีอยู่และความจริง โดยแบ่งได้เป็น 3 แนวทาง คือ สสารนิยม จิตนิยม และชาตินิยม ขณะเดียวกัน ทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส์ ดาร์วิน ก็อธิบายการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตผ่านการปรับตัวและการคัดสรรโดยธรรมชาติ ซึ่งทำลายความเชื่อทางศาสนาจักรในยุคนั้น แนวคิดนี้สะท้อนลักษณะมนุษย์นิยมและอเทวนิยม อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักธรรมเถรวาทที่ว่า สรรพสิ่งเกิดจากเหตุปัจจัย อยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงแบบมีนัยสำคัญที่สอดคล้องกับเต๋าดำเนินการด้วยเช่นกันและมีความบีบคั้น มนุษย์จึงควรพัฒนาภาวะภายในผ่านการเจริญวิปัสสนาเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ (นิรันดร์ แสงพลสิทธิ์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีความว่างในปรัชญาเต๋า: การวิเคราะห์เชิงคุณค่า” ให้องค์ความรู้ที่สำคัญในหลายมิติ ด้านประวัติศาสตร์และบริบทสังคมซึ่งการศึกษาประวัติและบริบทของเล่าจื๊อจะช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมจีนในยุคใบไม้ผลิและใบไม้ร่วงหรือยุคชุนชิว (春秋, Chūnqiū) และสมัยรัฐสงครามที่มีผลต่อการก่อตัวของแนวคิดเต๋าเพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทำให้เกิดความต้องการ

ปรัชญาทางเลือกได้ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาเข้ากับกลุ่มนักคิดอื่นๆ ในยุคนั้น ความเข้าใจแนวคิดความว่าง (Wu/無; อ่านว่า วู่) เป็นองค์ความรู้สำคัญที่ถูกสังเคราะห์ความหมายของ "Wu" (無) ในบริบทปรัชญาเต๋าที่ไม่ใช่ความว่างเปล่าแต่เป็นความเป็นไปได้อันไร้ขีดจำกัด ความสัมพันธ์ระหว่าง "You" (有; หยู่) และ "Wu" (無; หวู่) คือ ความมีและความไม่มีและการประยุกต์แนวคิดความว่างในการดำเนินชีวิต เช่น การปกครอง การศึกษา และการพัฒนาตนเอง องค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงคุณค่าซึ่งการวิจัยนี้จะสร้างคุณค่าในหลายด้านประกอบด้วย ประการแรกเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากคุณค่าทางวิชาการคือเพิ่มพูนความรู้ทางปรัชญาตะวันออก สร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อแนวคิดที่ซับซ้อนของปรัชญาเต๋าและเป็นฐานความรู้สำหรับการวิจัยต่อยอดในอนาคต ประการที่สองเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากคุณค่าทางปฏิบัติคือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์กรนำแนวคิดไม่บังคับไปใช้สามารถนำไปพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาที่ยืดหยุ่นและสร้างสรรค์และสามารถเสริมสร้างความสมดุลในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ ประการที่สามเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมคือการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมปัญญาดะวันออก การสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกและการนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทไทย ประการที่สี่เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากคุณค่าทางจิตวิญญาณคือสามารถทำให้แนวทางในการปลดปล่อยจากความยึดติดและความโลภสร้างความเข้าใจเรื่องการยอมรับและการปล่อยวางและการพัฒนาสติและการมีสมาธิที่สมบูรณ์

สรุป

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาความว่างในปรัชญาเต๋าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจบริบทของเล่าจื๊อวิเคราะห์แนวคิดความว่างและตีความคุณค่าเชิงลึกของแนวคิดดังกล่าว ผลการวิจัยชี้ว่า ความว่างในเต๋ามีใช้ความสับสน หากแต่เป็นภาวะแห่งศักยภาพไร้ขอบเขต อันเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่งและแก่นแท้ของ “เต๋า” ที่สัมพันธ์กับหลักอู๋เว่ย การไม่ฝืนธรรมชาติ แนวคิดนี้มีคุณค่าหลายมิติ ทั้งการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในสังคม การพัฒนามนุษย์อย่างเสรีและถ่อมตน การสร้างสุขภาพจิตที่มั่นคงด้วยการปล่อยวาง การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเคารพธรรมชาติ การบริหารจัดการที่เกื้อหนุนศักยภาพบุคคล และการเมืองที่ยึดหลัก “การปกครองโดยไม่ปกครอง” งานวิจัยยืนยันว่า แนวคิดความว่างของเต๋าสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงทั้งในจิตวิทยา จริยศาสตร์ การพัฒนาสังคม และการสร้างภาวะผู้นำ เป็นการเชื่อมโยงปัญญาดะวันออกกับโลกสมัยใหม่เพื่อความสงบ สมดุล และยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ทรรศนะความว่างในปรัชญาเต๋าเป็นผลผลิตชั้นด้อยอย่างมีนัยสำคัญสามารถนำไปเผยแผ่ให้เห็นถึงความลึกซึ้งและความสำคัญของแนวคิดนี้มีผลต่อการเข้าใจธรรมชาติ ชีวิต และจักรวาล เพราะว่า ความว่างในปรัชญาเต๋ามีไม่ใช่เพียงแค่การขาดแคลนหรือความไม่มี แต่เป็นสภาวะแห่งศักยภาพที่เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์และการดำรงอยู่แล้ว ดังนั้น องค์กรด้านการศึกษา สถาบันการเมือง

และสถาบันทางศาสนา ควรนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการ ดังนี้ ประการแรกสามารถประยุกต์ใช้กับความยืดหยุ่นในระบบการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาไปจนถึงดุซฐิบัณฑิต ประการที่สอง องค์การทางการเมืองสามารถนำไปใช้ในการบริหารและการปกครองประชาชนให้ยืดหยุ่นมากขึ้น ประการที่สาม องค์การศาสนาสามารถนำไปใช้กับการเผยแผ่ศาสนาในยุคสมัยใหม่ได้เพราะผลการวิจัยนี้ได้พบคำตอบที่ชัดเจนว่าเท่าคือการบ่มเพาะความเข้าใจการดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและมีความหมายต่อมนุษย์มากมาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีความว่างในปรัชญาเต๋า สามารถพัฒนาต่อไปได้ใน 3 ทิศทาง คือ การศึกษาเปรียบเทียบกับปรัชญาและศาสนาอื่นๆในเอเชีย เพราะศาสนาในเอเชียมีนัยทางความคิดที่ดูเหมือนกันแต่มีวิธีคิดแตกต่างกัน

2.2 ควรศึกษาการเปรียบเทียบแนวคิดความว่างพุทธศาสนาประเด็นสุญตา (Śūnyatā) กับความว่างของฮินดูประเด็นอากาศธาตุ (Ākāśa) และแนวคิดความว่างของเต๋ากับปรัชญาอินเดียประเด็นพรหมที่ไร้คุณลักษณะกับเต๋าที่ไร้รูปแบบ เพราะแนวคิดดังกล่าวนี้อธิบายกระบวนการและวิธีการไม่เหมือนกันแต่พยายามหาคำตอบอย่างเดียวกัน

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เด่นพงษ์ แสงคำ และ หอมหวล บัวระภา. (2567). ปรัชญาการเมืองเรื่องอนาธิปไตยในปรัชญาเต๋า: การศึกษาปริทัศน์ขอบเขตงานวิจัยในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*. 6(1), 117–134.
- นิรันดร์ แสงพลสิทธิ์. (2566). วิเคราะห์แนวคิดเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ผ่านมุมมองทางพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*. 14(2), 229–247.
- ณรงค์วรช บัญมา. (2561). ธรรมชาตินิยมของปรัชญาเต๋า: ข้อโต้แย้งการนำแนวคิดธรรมชาตินิยมมาใช้กับมนุษย์. *วารสารปรัชญาและศาสนา*. 3(1), 28–29.
- พระมหาธีระยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์). (2564). เต๋า: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 17(2), 85–100.
- สตีเฟน มิทเชลล์. (2066). *เต๋าเต๋อจิง: ฉบับแปลภาษาอังกฤษใหม่*. นิวยอร์ก: ฮาร์เปอร์เพอเรนเนียล โมเดิร์นคลาสสิกส์.
- สุคนธิการ์ จินะเป็งกาศ และ วิโรจน์ อินทนนท์. (2566). การวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในปรัชญาเต๋า. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*. 14(2), 125–157.
- เทวฤทธิ์ ศรีไชยพล. (2563). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสุขของปรัชญาลัทธิเต๋า. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*. 2(1), 17–24.

- Chew, P. G.-L. (1991). The great Tao. *The Journal of Bahá'í Studies*. 4(2), 11–39.
- Goddard, D. & Borel, H. (2007). *Laotzu's Tao and Wu Wei*. New York: Cosimo, Inc.
- Grondin, J. (2015). *The hermeneutical circle*. In N. Keane & C. Lawn (Eds.), *A companion to hermeneutics*. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Shizuteru, U., Heisig, J. W., & Greiner, F. (1982). *Emptiness and fullness: śūnyatā in Mahāyāna Buddhism*. *The Eastern Buddhist*. 15(1), 9-37.
- Tang, Y. & Tang, Y. (2015). *On the Dao De Jing (Tao Te Ching)*. In Y. Huilin (Ed.), *Confucianism, Buddhism, Daoism, Christianity and Chinese culture*. New York, NY: Palgrave Macmillan. Retrieved 25 July 2024 from https://doi.org/10.1007/978-3-662-45533-3_11
- Tsu, W. (2017). *A new perspective on the existence and non-existence*. In M. J. Schroeder (Ed.), *Information studies and the quest for transdisciplinarity: Unity through diversity*. Singapore: World Scientific Publishing. Retrieved 25 July 2024 from https://doi.org/10.1142/9789813146976_0020
- Vila-Chã, J. J. (2000). Hans-Georg Gadamer. *Revista Portuguesa de Filosofia*. 56(3/4), 299–318.
- Wang, Y., Bao, Q. & Guan, G. (2020). *Self-So (Ziran, 自然)*. In C. Yishun (Ed.), *History of Chinese philosophy through its key terms*. Singapore: Springer.